

היתה נכונה נוסחתו של בירקהוף, אך הנוסחה המתוקנת מאפשרת לראות בבירור את התוצאות המאכזבות של גישתו של סבא: שהערך 0 אמנם שואף למקסימום, אך C שואף למינימום (אחד), וכל ערך ציורו נשאר ערך מבני בלבד.

אין לשכוח שהנוסחה דנה אך ב"ערך האסתטי" וחץ מערך זה, יש עוד הרבה שאפשר לדרוש מציור כגון עולם רוחני ועוד.

בציוריו של סבא מביא הניסיון לצמצום ליובש, ההשתדלות למסור "אב טיפוס" גוררת צמצום פשטני והסטאטיות מביאה לגראפיקה.

אלכסנדר בוגן

"תערוכות בתל-אביב" / הארץ / 12.5.61 / תע' יחיד / בית דיזנוגוף / תל-אביב

ציירים רבים מאוד עוסקים היום ב"אמנות מופשטת" בלי לרדת בדיוק למשמעות מושג זה. הם יוצאים לדרך זו בנטלם עם טכניקות ביצוע וצורת ראייה, המצויות איתם מימי הציור הפיגורטיבי בו פעלו מקודם, ונראה להם שפשוט ע"י הוויתור על רפרזנטציה של ריאליות חזותית מקובלת, יתהווה אצלם ציור מופשט. הבעיה הראשונה בה נתקלים, בדרך כלל, הציירים מסוג זה, היא איך להציב מרחב תלת-מימדי. אם בציור פיגורטיבי-ריאליסטי אפשר "לדעת" את נפח הצורות, מאחר שמכירים אותן מן הטבע ו"יודעים" את נפחן שם, אין הדבר כך באמנות המופשטת, שבה אין "מכירים" את הצורות. אם בגישה הריאליסטית יכול הצייר לבנות על "הכרה" זו את נפח ציוריו, הרי בציור המופשט חייב האמן לתת תחושת חלל בעצם החומרים שבהם הוא פועל כגון צבע, צורה וכו'.

בציוריו של אלכסנדר בוגן, קיימת ההרגשה שהצורות הן "מעוכות" למשטח הציור - אין זה ציור דו-מימדי, כפי שניסו כמה ציירים לעשותו מאז מאטיס, אלא ניסיון לגשת בצורת הסתכלות מורגלת מציור ריאליסטי אל ציור מופשט. אמנם קיימת אצל בוגן חלוקת שטחים הקרובה ברוחה לעיצוב גיאומטרי-בונה של צורות, אך אגב הנחת הצורה על הבר, שכאמור לקוחה מטכניקה של ציור ריאליסטי, אין היא מקבלת את ביטוייה המלא. ייתכן, שבוגן עדיין לא השלים עם הוויתור על הצורה הריאליסטית ומתחמק מלקבוע יחס מוחלט לצורות החדשות, מה שמתבטא בעיצובן המטושטש. ויתור על העיצוב הריאליסטי מחייב שינוי ערכים טוטאלי, הכולל "ראייה" חדשה של מרחב ויחסי צורות מדויקים בו.

דווקא באקוורלים וברישומים, שנעשו בתקופה מוקדמת יותר, ניכרת ידו הבטוחה של בוגן. הרישומים והאקוורלים הפיגורטיביים הם חופשיים, בטוחים, חסכוניים ויש בהם צבעוניות נאה. דומה שבוגן נמצא עתה באמצע המעבר, תהליך שפירותיו ייראו רק בעתיד.

יעקב וכסלר

"תערוכות בתל-אביב" / הארץ / 12.5.61 / תע' יחיד / גלריה "ישראל" / תל-אביב

בקומה השנייה בגלריה "ישראל" מוצגות 15 עבודות, פרי מכחולו של יעקב וכסלר, המהוות סיכום ברור של גישתו הציורית בשנים האחרונות. זה כמה שנים שווכסלר עוסק בריכוז ותמצות תפיסה ציורית ברורה. בציוריו יוצר וכסלר מרחב תלת-מימדי בו קלועות תנועות במערך שתי וערב. בחלקים מסוימים של המערך, מתגברות התנועות הכהות ומתרכזות במשטח חלק יותר ויוצרות ע"י כך את הקונטרסט היוצר מצדו את מבנה התמונה יחד עם יחסי התנועות. במידה שהתנועה נמצאת על החומר, המהווה את משטח הציור, יהיו הטקסטורה והמבנה החומרי דומיננטיים והציור יקרא "חלל". אם התנועה בולטת יותר במעבר דרך האלמנטים הטקסטורליים, ייקרא הציור "תנועה".

בתערוכה זו, מופיע אצל וכסלר שימוש בחומר להדגשת המבנה והמרחב, המשמשים בזירה לתנועה. אין זה, למעשה, אלמנט נוסף בציוריו של וכסלר, אלא הדגשה ברורה יותר של אלמנט שהיה קיים כבר קודם. הנחת חומר זו משמשת גם כפתרון מקביל של בעיית הצבע. החומר יכול לשמש גם במקום צבע ובא לביטוי מלא בעיקר כאשר הוא מופיע במונוכרום. בציוריו של וכסלר, העשויים כולם במונוכרום של שחור-לבן, ממלא החומר פונקציה טקסטורלית וצבעונית כאחד. תערוכתו של וכסלר אינה תצוגת חיפושים, אלא הצהרת דרך, דבר העושה אותה אחידה מאוד. אולי אפילו אחידה יותר מדי.

ברוך אגדתי

"תערוכות בתל-אביב" / הארץ / 19.5.61 / תע' יחיד / 'ציור על משי' / מוזיאון תל-אביב

כבר נאמר ונכתב רבות על הקשר בין הטכניקה בה מצייר הצייר ובין תפיסת העולם שאותה הוא מנסה לייצג ביצירותיו. במושג "טכניקה" נכללת גם כל התפיסה הקומפוזיציונית, הקשרי הצבעים וכל תהליך העברת החוויה הציורית מרגע הגייתה ועד לעובדה הציורית המוגמרת. בתהליך הרגיל, נדרשת לאמן טכניקה חדשה כדי להבהיר ולהשרות חוויה מיוחדת שאין אפשרות להעבירה בטכניקות הרבות המקובלות. לשון אחרת, הטכניקה חייבת להיות השלמה הכרתית של החוויה הפלסטית.

אצל אגדתי באה ההמצאה הטכנית במובנה הפשוט, דהיינו, עצם צורת הנחת הצבע על המשטח בראש ובראשונה. לאמיתו של דבר, המאחד את כל תערוכתו של אגדתי אינו סולם צבעים, ראיית עולם זו או אחרת, פתרון צורני-קומפוזיציוני, או המצאה ציורית אחרת, אלא הטכניקה של ציור באקוורל על משי. בתוך המסגרת הכללית של טכניקה זו, אפשר למצוא בתערוכתו אקספרימנטים שונים ורבים. אם כי נטייתו הכללית של ברוך אגדתי היא

כלפי ציור דקורטיבי-ריאליסטי, יש בתערוכה הנוכחית ציורים מופשטים ומופשטים למחצה (רוב הסדרה הנקראת בשם "פרחים בגן הפרסי בחיפה"), ציורים שהשפעת שאגאל בולטת בהם, עיצוב דקורטיבי-גראפי של ציפורים וכדומה. נראה שהנאים בציוריו של אגדתי הם דווקא הקרובים ברוחם לציורי פייר בונאר כגון "פרחים" (3), "פרחים" (47) ואחרים. למעשה, המגמה הכללית השולטת בתערוכה זו היא הרצון להפגין את האפשרויות האסתטיות של הציור על משי. קיים היום בעולם ובארץ מעין פולחן, המחייב כל טכניקה חדשה, בגלל עצם היותה טכניקה חדשה, בלי כל קשר לאפשרויות הטמונות גם לביטוי ציורי. קשה לדון על הטכניקה החדשה של ברוך אגדתי משתי סיבות: את ביצועיו אפשר למסור גם בטכניקות מקובלות אחרות; טכניקה זו היא סודו המיוחד של אגדתי ואין איש מלבדו שעוסק בה באותה צורה. דומה שמבחינת הערכה אמנותית גרידא, אין להתעלם מהסיבה הראשונה.

יואב בראל, בין פיכחון לתמימות: על האמנות הפלסטית בשנות ה-60 בתל אביב, מוזיאון תל אביב לאמנות, 2004